

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Архітектурний факультет
Образотворчого мистецтва і архітектурної графіки
(назва кафедри)

**АТЕСТАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР**

на тему:

_____Принципи_формування_художньо-декоративного_____

_____оздоблення_центрів_реабілітації_військовослужбовців_____

_____Громаков_Дмитрій_Ігорович_____

(прізвище, ім'я та по батькові студента повністю)

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

Архітектурний факультет
Образотворчого мистецтва і архітектурної графіки
(назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувачки кафедри

_____ Олена САФРОНОВА

„___” _____ 2023 року

**АТЕСТАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР**

_____ Принципи формування художньо-декоративного _____
_____ оздоблення центрів реабілітації військовослужбовців _____
(назва)

Виконав здобувач(ка) групи ОМм-22

_____ Громаков Дмитрій Ігорович _____

(прізвище, ім'я та по батькові повністю)

Спеціальність: 023 – Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
ОПП: Художньо-декоративне оздоблення
інтер'єру

Керівник: _____ Бець С. М. _____

(прізвище, ініціали,)

_____ доцент _____

науковий ступінь, вчене звання

Рецензент: _____

(прізвище, ініціали,)

_____ науковий ступінь, вчене звання

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ДОСЛІДЖЕННЯ РІЗНОВИДІВ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ АРТ-ТЕРАПІЇ

1.1 Історія та передумови виникнення арт-терапії

1.2 Аналіз проблем сучасної арт-терапії, аналіз наявної літератури та досліджень, аналіз існуючих приміщень для проведення арт-терапії

1.3 Виведення основних методів та засобів формування інтер'єру приміщення для арт-терапії

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ II. ХУДОЖНЬО-ДЕКОРАТИВНЕ ОЗДОБЛЕННЯ ІНТЕР'ЄРУ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З АРТТЕРАПІЇ

2.1 Вихідні дані проектування

2.2 Функціонально-планувальне рішення інтер'єру

РОЗДІЛ III. ХУДОЖНЯ РОБОТА В ІНТЕР'ЄРІ

3.1 Аналіз аналогів та технологій виконання

3.2 Хід роботи

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність теми. Психологічна реабілітація військовослужбовців має важливе значення, особливо після перемоги і закінчення бойових дій. Для пришвидшення процесу адаптації військовослужбовців до цивільного життя, потрібно використовувати новітні і сучасні технології та методи психологічної терапії, зокрема і арт-терапії, яка ще знаходиться на стадії дослідження.

Військовослужбовці ще з часів АТО потребували психологічної допомоги та можливості проходження реабілітації. Про обов'язкове надання психологічної допомоги учасникам бойових дій був навіть видай відповідний наказ Міністерства Оборони «Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, та Державної спеціальної служби транспорту, які брали участь в антитерористичній операції...». Сьогодні більшість переконані у необхідності зпобеспечення психологічної реабілітації, як впродовж тривалості бойових дій так і після їх завершення.

Існують статистичні дані опитувань, що сумніваються в аспекті психологічної реабілітації самі ж військові і це слабо корелюється з даними, наприклад США.

Повернувшись з зони бойових дій, українські захисники просто соромляться свого стану, замикаються в собі, не хочуть бачити і приймати проблему. За статистикою ж США близько 40% американських ветеранів звертаються за психологічною допомогою. Щоправда і особливості реабілітації в Україні і США досить різні і це пов'язано не тільки з менталітетом, чи нехтуванням психологічним здоров'ям, як чимось незначним, що передалось з менталітету радянської людини, а також і навіть більше саме в побудові самої системи від визначення статусу «ветеран» до його прав і їх захисту та нормами піклування державою [3;6;8].

Основною відмінністю ж насправді є те, що в Америці існують цілі центри, що займаються психологічною реабілітацією, на базі яких акумулюють досвід роботи з людьми, які страждають від посттравматичного стресового розладу. В Україні вся ця робота і досі переважно відбувається на базі санаторіїв, що отримавши фінансування наймають психолога, що попрацював з військовими, отримавши досвід, а наступного року, до прикладу, не отримавши фінансування, втрачається можливість накопичення та передачі набутого досвіду. Поява таких спеціалізованих центрів дозволила б не тільки створити ідеальне середовище для реабілітації військовослужбовців, а й забезпечити роботу наукових відділів на базі цих центрів, що б прискорило б нові наукові відкриття у галузі реабілітаційної психології, які в післявоєнних умовах мали б загальнонаціональне значення.

«До повномасштабного вторгнення, за роки АТО досі не було випрацьовано систему, не створено жоден спеціалізований реабілітаційний центр. В кращому випадку реабілітація зводилася до того, що під час лікування в госпіталі чи під час відпочинку в санаторії психолог обов'язково повинен поставити галочку, що він поговорив з військовослужбовцем, незалежно від бажання самого військовослужбовця» –про це ділиться сам ветеран у одному з інтернет-видань [6]. kolo.news.

За рік до повномасштабного вторгнення Міністерство ветеранів лише заявило, що планує вивчити та дослідити досвід США, імплементувати найсучасніші практики до системи психологічної реабілітації захисників України [7]. Сьогодні ж українські психологи активно переймають іноземний досвід, активно акумулюють власний та діляться з фахівцями цілого світу, зберігаючи інформаційну та досвідну базу, що могла б стати джерелом нових наукових відкриттів у майбутньому [9]. Процес набув ще більшої актуальності та підтримки з боку держави та світу. Активно залучаються фахівці з США, що

проводять тренінги для українських психологів [14]. В рамках переймання досвіду в сфері психологічної реабілітації, на який взяла курс держава після повномасштабного вторгнення та безлічі іноземних тренінгів для українських психологів від фахівців з усього світу, звертають увагу також на практику Арт-терапії, що була раніше в Україні досить рідкісним явищем [4]. Цей метод психотерапії досліджується науковцями щодо доведення терапевтичної ефективності та розробки застосованих методик її проведення.

Обґрунтування теми. Для пришвидшення процесу психологічної реабілітації військовослужбовців, потрібно використовувати різні сучасні технології та методи психологічної терапії, зокрема і арт-терапії. Для сприяння підвищенню ефективності терапевтичного ефекту варто виокремити принципи формування простору та художнього оздоблення інтер'єру для приміщень присвячених арт-терапії. Актуальність розробки приміщення для арт-терапії на базі комплексів психологічної реабілітації для військовослужбовців обумовлена необхідністю вдосконалення підходів до реабілітації осіб, які пережили стресові ситуації і потребують допомоги для того, щоб повернутися в звичне суспільство та мирне цивільне життя. Арт-терапія, яка базується на творчому процесі, визнаному як потужний засіб самовираження та заспокоювання стає перспективним доповненням традиційним методам психотерапії.

Реабілітаційні заходи, проведені в спеціалізованих центрах психологічної реабілітації, виявляються дієвішими та передовшими порівняно із санаторною системою. Сучасне обладнання та висококваліфікований персонал, працюючий на місцях, спрямовані на постійний моніторинг та контроль за станом пацієнтів. У порівнянні із застарілим підходом, де лікарі відвідують пацієнтів обмежений час та встановлюють певні відмітки, сучасна система реабілітації сприяє більш ефективному відновленню [4;22].

Мета дослідження: формування принципів проектування та художньо-декоративного оздоблення інтер'єру для занять арт-терапією з урахуванням особливостей реабілітації військовослужбовців для підвищення терапевтичного ефекту.

Об'єкт дослідження: художньо-декоративне оздоблення інтер'єру приміщення арт-терапії для військовослужбовців

Предмет дослідження: проєктний підхід та визначення принципів і методів формування інтер'єру приміщення для арттерапії.

Завдання дослідження:

- проаналізувати наукові та літературні джерела за темою дослідження;
- розглянути приклади художньо-декоративного оздоблення приміщень для арт-терапії;
- сформулювати принципи проектування приміщення для проведення арт-терапії.

Методи дослідження:

- метод аналізу;
- метод аналогії;
- метод синтезу та комбінованості.

Практична цінність: Практичне значення роботи полягає в тому, що виведений метод дизайну дозволять забезпечити функціональність приміщення арттерапії. Це сприятиме створенню середовища, що відповідатиме естетичним та психологічним вимогам арттерапії та підвищить її якість. Результати роботи можуть бути проаналізовані за застосовані подальшими дослідженнями в області арттерапії та пошуку просторових рішень для забезпечення її успішності.

РОЗДІЛ І. ДОСЛІДЖЕННЯ РІЗНОВИДІВ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ АРТ-ТЕРАПІЇ.

1.1 Історія та передумови виникнення арт-терапії.

Арт-терапія - це особлива форма психотерапії, в якій художні та креативні процеси використовуються для сприяння та підтримки психологічного та емоційного благополуччя пацієнтів. В рамках цієї терапії пацієнтам пропонується використання різних жанрів мистецтва (малювання, скульптура, музика, тощо), для вираження своїх почуттів, думок та досвіду. Арт-терапією керує так названий арт-терапевт, який має спеціальну підготовку та досвід, зокрема в інтерпретуванні творчості, сприяє процесу інтерпретації та творчих виразів пацієнтів, допомагає їм зрозуміти їх емоції та подолати труднощі. Цей метод психотерапії досліджується науковцями щодо доведення терапевтичної ефективності.

Арт-терапія має свої коріння у середині 20-го століття, але її розвиток та визнання як психотерапевтичного підходу відбувалися поступово протягом кількох десятиліть. Термін «арт-терапія» ввів Адріан Хілл (1938) при описі своєї роботи з туберкульозними хворими в санаторіях. Це словосполучення використовувалося по відношенню до всіх видів занять мистецтвом, які проводилися в лікарнях, центрах психічного здоров'я.

Спочатку арт-терапія виникла в контексті теоретичних ідей Зіґмунда Фрейда і Карла Гюстава Юнга, а надалі набула більш широкої концептуальної бази. Карл Гюстав Юнг вважав мистецтво одним із шляхів дістатись до людської підсвідомості, резервуаром емоцій, що повинні бути винесені назовні. Гадав, що мистецтво доходить туди, куди неспроможне слово. «Малювати те, що бачимо перед нами – це інше мистецтво, ніж малювати те, що всередині нас», – казав К. Г. Юнг. Він спонукав своїх пацієнтів зображувати їхні внутрішні

образи на папері, заохочував їх займатись живописом, письменницькою творчістю, скульптурою, бо вважав, що це зможе їх вилікувати [18].

Основна мета арт-терапії полягає у досягненні гармонії особистісного розвитку за допомогою розвитку здатностей до самовираження та самопізнання. З точки зору представника класичного психоаналізу, основний засіб корекційного впливу у сфері арт-терапії - це механізм сублімації. У відповідності до поглядів Карла Юнга, мистецтво, зокрема легенди і міфи, а також використання мистецтва в арт-терапії, істотно сприяють індивідуалізації та саморозвитку особистості, забезпечуючи установалення зрілого балансу між несвідомим та свідомим "Я". Розповсюджені думки про арт-терапію як специфічний метод реагування та сублімації. Художня сублімація відбувається в той момент, коли інстинктивний імпульс заміщується візуальним художньо-образним вираженням. Творчість розглядається як засіб максимального самовираження, що дозволяє пацієнтові виражати себе яскравіше, ніж у письмовій формі чи усному мовленні, і водночас надає лікарю прямий доступ до несвідомого.

Важливою стратегією взаємодії в арт-терапії є метод активної уяви, спрямований на зіткнення свідомого і несвідомого через ефективну взаємодію. З погляду гуманістичного підходу, корекційні можливості арт-терапії пов'язані з наданням клієнту практично необмежених можливостей для самовираження і самореалізації у творчих продуктах, що сприяє підтвердженню і пізнанню власного "Я". Створені клієнтом твори, відтворюючи його емоційне ставлення до світу, полегшують комунікацію та встановлення відносин з оточуючими.

Також, згідно з обома напрямками, арт-терапія може функціонувати як основний метод чи допоміжний і включати два основних психологічних механізми корекції. Перший механізм полягає в тому, що мистецтво дозволяє реконструювати травматичну ситуацію у символічній формі і знаходити її розв'язання через креативне переосмислення. Другий механізм пов'язаний із

зміною естетичної реакції, перетворюючи емоційний відгук від болісного до приємного.

У рамках психотерапевтичного взаємодії можна стверджувати, що сесії образотворчого мистецтва властивий спонтанний характер, відзначаються відсутністю ретельно організованої діяльності, яка характерна для інших методик, таких як рукоділля чи малювання. У процесі арт-терапії важливий сам творчий акт, а також внутрішній світ творця, що виявляється у результаті цього акту. Терапевти стимулюють учасників виражати свої внутрішні переживання якнайбільш вільно та спонтанно, не звертаючи уваги на художні аспекти своїх творінь. Літературний огляд у галузі арт-терапії свідчить про те, що це поняття включає різноманітні форми і методи.

В міжнародній психотерапії виділяють чотири основних напрямки в застосуванні арт-терапії:

- використання вже існуючих творів мистецтва для лікування шляхом їх аналізу та інтерпретації пацієнтом (пасивна арт-терапія);
- спонукання пацієнтів до самостійної творчості, при цьому творчий акт розглядається як основний лікувальний фактор (активна арт-терапія);
- одночасне використання першого і другого принципів;
- акцентування ролі самого психотерапевта та його взаємин з пацієнтом під час навчання його творчості.

Вагомий внесок у розвиток арт-терапії зробили англійська художниця Маргарет Наумбург та Едіт Крамер, яка працювала з військовослужбовцями під час Другої світової війни. Важливість того, що арт-терапія вперше була використана як форма терапії під час війни, надає великого значення обраній темі. Під час Другої світової війни, Маргарет Наумбург використовувала мистецтво для допомоги ветеранам, які страждали від психічних травм. Вона фактично створила термін "арт-психотерапія" і внесла значний вклад у розвиток

арт-терапії, зосереджуючись особливо на реабілітації військовослужбовців. Вона описала свій підхід як динамічно орієнтовану арт-терапію [18].

Важливо відзначити, що в межах цього підходу розвиваються два напрямки. Прихильники одного напрямку, зокрема Едіт Крамер та інші фахівці в галузі професійної та відбудовної терапії, розглядають мистецтво як самодостатній засіб лікування. Вони підкреслюють значення мистецтва у контексті терапії, виключаючи при цьому техніки, де творчий процес не є головною метою. Їхній підхід не розглядає терапію мистецтвом як заміну психотерапії. Прихильники іншого напрямку, з Маргарет Наумбург, не прагнуть досягати високої майстерності у мистецькій галузі, надаючи більшого значення терапевтичній меті. Вони вважають, що терапія мистецтвом може бути як самостійним методом, так і допоміжним інструментом для традиційних підходів.

Розробляючи концепцію динамічно-орієнтованої арт-терапії, Маргарет Наумбург наголошує на важливості відносин між клієнтом і психотерапевтом. За її переконанням, досягнення яких-небудь суттєвих і стійких лікувальних ефектів у ході арт-терапії поза межами психотерапевтичних відносин було б навряд чи можливо.

Роботи Наумбург ґрунтуються на ідеях Фрейда, відповідно до яких первинні думки і переживання, що виникають у підсвідомості, найчастіше виражаються не вербально, а у формі образів. Арт-терапія використовується як засіб комунікації між лікарем і пацієнтом на символічному рівні. Образи, створені у процесі художньої творчості, відображають різні аспекти підсвідомих процесів, такі як страхи, внутрішні конфлікти, спогади дитинства та сновидіння – всі ці явища аналізуються психотерапевтами прихильниками фройдистських методів.

Динамічно орієнтована арт-терапія виходить із психоаналітичних принципів та ґрунтується на розпізнаванні глибинних думок і почуттів людини,

які виходять з несвідомого у вигляді образів. Кожна особа може висловлювати свої внутрішні конфлікти у візуальних формах, що дозволяє їй легше вербалізувати і пояснити свої переживання.

З плином часом, поступово на практиці арт-терапія завоювала визнання в сфері психотерапії та освітніх установах. Сьогодні цей метод широко застосовується для того, щоб допомагати людям висловлювати свої почуття, розкривати та розуміти свій внутрішній світ через мистецтво. Як арт-терапія, так і її заняття відкриті для всіх і не вимагають особливих художніх талантів чи навичок.

Малювання вважається деякими дослідниками засобом розслаблення та виведення напруги за рахунок повернення до примітивних форм функціонування та задоволення несвідомих бажань. Це відбувається через свідому творчу діяльність і сублимацію, що дозволяє виразити в символічній формі внутрішні конфлікти та неусвідомлені прагнення. Творіння сприяє витісненню, виходженню змісту комплексів у свідомість та переживанню супутніх негативних емоцій [18;23].

Малювання важливе для тих, хто має труднощі з вербалізацією своїх почуттів. Вираження фантазій через творчість може бути легше, ніж їхнє усне описання. Малюнок, як і сновидіння, дозволяє обійти "егоцензуру", ускладнюючу вербальний вираз конфліктних несвідомих елементів. Процес роботи допомагає знизити захист, який може існувати при вербальному контакті, та дозволяє хворому більш точно і реалістично оцінювати свої порушення.

Також, малювання в сфері арт-терапії використовується для аналізу сновидінь та виникаючих у сні почуттів. Фізичний і фізіологічний вплив арт-терапії включає поліпшення координації, відновлення і тонше диференціювання ідеомоторних актів. Крім того, вплив на організм здійснюється за допомогою кольорів, ліній та форм. У своїх дослідженнях Де Фере виявив залежність

швидкості кровообігу і сили мускульних скорочень від кольору і освітлення. Наприклад, у країнах каліграфічного письма (Китай, Японія) малювання ієрогліфів довгий час використовується для лікування нервових потрясінь, що призводить до повної розслаблення та зниження частоти пульсу. У контексті арт-терапії, мистецтво виступає як "внутрішній" вираз, відділяючись від естетичних розмірковувань. Цей підхід дозволяє людям виражати себе прямо, спонтанно та інстинктивно, наголошуючи на розумінні та прийнятті їх творчого вираження [18].

Дослідження ефективності арт-терапії включають в себе як кількісні, так і якісні аспекти. Деякі статистичні дані свідчать про позитивний вплив арт-терапії на психічне здоров'я та благополуччя. Однак слід зазначити, що індивідуальні реакції можуть варіюватися, і ефективність може залежати від конкретного випадку та індивідуальних потреб. Загалом, арт-терапія визнана як корисний та ефективний метод психотерапії, але важливо враховувати, що результати можуть бути індивідуальними.

1.2 Аналіз проблем сучасної арт-терапії, аналіз наявної літератури та досліджень, аналіз існуючих приміщень для проведення арт-терапії.

Арт-терапія має наукову базу та історичну підтримку в клінічній практиці, але її ефективність не завжди визнана всіма науковцями та професіоналами. Хоча арт-терапія довго і успішно використовується у різних сферах, включаючи психотерапію, реабілітацію та навчання, вона також може стикатися з деякими сучасними викликами і проблемами:

- визнання та визначення індивідуальності: арт-терапія базується на творчому виразі індивідуальності кожної людини. Однак, індивідуальні вирази можуть бути важко вимірювати або кількісно оцінювати, що може створювати труднощі в процесі досліджень або забезпеченні стандартів ефективності;

- неоднозначність результатів: оцінка ефективності арт-терапії може бути складною через суб'єктивність виразу та інтерпретації творчих робіт. Відсутність конкретних метрик успіху може ускладнювати наукове обговорення її результатів;

- необхідність спеціалізованої освіти: для проведення арт-терапії потрібна спеціалізована освіта та кваліфікація. Доступ до кваліфікованих арт-терапевтів може бути обмеженим, а це створює виклик для забезпечення доступу до цієї форми терапії;

- вплив технологій: в сучасному світі, зростання використання технологій може впливати на спосіб, яким люди виражають свої емоції та взаємодіють з мистецтвом. Це може вимагати адаптації методів арт-терапії до нових технологічних реалій;

- етичні питання: збереження конфіденційності та етичні питання можуть виникати при роботі з творчим виразом пацієнтів, особливо в психотерапевтичних контекстах;

- доступність: забезпечення доступності арт-терапії для широкого кола осіб, включаючи тих, хто може перебувати у віддалених регіонах або мати обмежений доступ до спеціалізованих послуг, може бути проблематичним.

Незважаючи на ці виклики, арт-терапія продовжує розвиватися і визнається як ефективний інструмент для підтримки психічного здоров'я та самовираження.

Деякі наукові дослідження, показали позитивний вплив арт-терапії на психічне здоров'я, особливо в сферах, пов'язаних зі стресом, травмами та психічними розладами. Наприклад, Mathew Chiang, William Bernard Reid-Varley, Xiaoduo Fan у своєму дослідженні “Творча арт-терапія психічних захворювань” виявили, що у опублікованих наукових статтях в період з січня 2008 року по березень

2019 року існує 9697 цитат присвячених арт-терапії та проаналізували 86 повних текстів. Дійшли висновків, що ефективність та методи арт-терапії ще досліджуються та обговорюються у науковому співтоваристві і стандартизація певних підходів підвищила б достовірність проведених досліджень, щодо її ефективності. Відповідно до цього у процесі художньо-декоративного проектування інтер'єру для арт-терапії необхідно аналізувати актуальні наукові дослідження арт-терапії та застосованих підходів її проведення [39].

Зокрема дослідження арт-терапії Gabriel Schnitzer, Sue Holttum та Val Huet підтвержує, що арт-терапія допомагає військовослужбовцям підготуватись до вербальної терапії, формуючи безпечний простір для вираження власних емоцій [30]. У дослідженні Kevin E Kip, Diego F Hernandez, Amy Shuman, Ann Witt, David M Diamond, Sheryl Davis, Ryan Kip, Alisha Abhayakumar, Trudy Wittenberg, Sue Ann Girling, Steve Witt, Laney Rosenzweig виявлено, що менше 4 сеансів лікування за допомогою мистецтва призводить до значного зменшення симптомів ПТСР у цивільних і військових пацієнтів [37].

Зважаючи на те, що в наслідок війни значно збільшилась кількість людей потребуючих психотерапії одночасно актуалізується необхідність створення комфортних та функціонально сприятливих умов для проведення психотерапевтичних сеансів, зокрема і арт-терапії. Аналіз інтер'єрів реально існуючих приміщень для проведення арт-терапії сприяє визначенню закономірностей функціонального зонуванням, художнього оформлення приміщень та ефективності арт-терапії. Було виявлено, що приміщення для арт-терапії (для дорослих) в Україні переважно поєднують в собі принципи зонування та формування приміщень арт-студії з креативним офісом, гаражною майстернею, чи навіть класом трудового навчання в школі з ігровими елементами (див. Рис. 1.1; 1.2).

(Рис.1.1) [9]

(Рис.1.2) [38]

1.3 Виведення основних методів та засобів формування інтер'єру приміщення для арт-терапії.

Варто розуміти, що оформлення приміщення для арт-терапії так само важливе як і будь-яке інше приміщення лікарні. А предмети мистецтва дуже часто прикрашають приміщення лікарень, а саме оздоблення інтер'єру навіть здавалося б абсолютно практичних і утилітарних приміщень має творчий

характер. Адже давно було помічено позитивний вплив творів мистецтва на пацієнтів, що відволікають їх від думок про хворобу, допомагаючи побачити світ живим та цікавим, стимулюють стабільний стан пацієнта.

Радянський союз приділяв увагу більше кольоровому вирішенню, ніж, власне художній роботі в цілому і також проводив експерименти з впливом на людей світла різного спектру, в результаті яких було доведено, що кольорова енергія деяких ділянок спектру позитивно впливає на здоров'я людини, а також заміряна залежність реакції м'язів від впливу кольорового випромінювання, навіть з закритими очима різні кольори по-різному впливали на кров'яний тиск хворого [15]. На жаль, ці рядки залишились без посилання на джерело з непосредними дослідженнями. Можливо мались на увазі дослідження проведені у 1950-х Максом Люшером, проте сучасні науковці мають більш скептичний погляд на кольорову терапію, як на сферу нетрадиційної медицини і її критика не дає підстав розглядати фізичний вплив від сприйняття кольору як тої, що має доведену ефективність [46].

Проте деякі з наведених впливів кольору на фізичний стан людини, що пропагуються кольоротерапією (або хромотерапією), насправді мають долю істини, якщо порівнювати з цілком реальними і досить добре дослідженими психологічними властивостями кольорів, зокрема їх розподіл на «стимулюючі» та «заспокійливі» [13].

В психології кольору і особливо в колористиці інтер'єру також розглядають нейтральні кольори, а самі кольори мають температуру. У книзі «Мистецтво кольору» Йоганесса Іттена більш детально розписано про сприйняття кольорів у інтер'єрі, психологічне сприйняття холодних та теплих відтінків, та їх поєднань. Зокрема Іттен згадує, що контраст холодного-теплого мають важливе значення в реальній терапії кольорами, що проводиться в лікарнях. Такі рекомендації пов'язані з серією експериментів не лише за суб'єктивною оцінкою людей після проведення часу в кімнаті певного кольору,

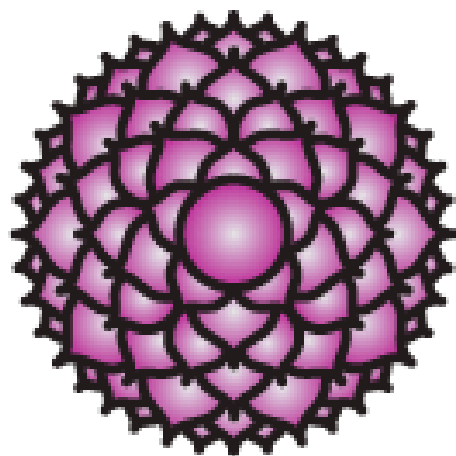
а на основі експериментів з впливом кольорового рішення інтер'єру на тварин. Було зафіксовано, що у синій секції коні після бігу швидше заспокоюються, у червоній – ще деякий час залишаються в збудженому стані [34].

Спроби пояснити вплив кольору на психіку людини здійснювалися різними групами фахівців, такими як психологи, медики, педагоги та етнографи, і вони виражені в численних теоретичних і емпіричних дослідженнях. Проте досліджень впливу кольорів на психосоматику досі мало. Пов'язано це з тим, що в більшості випадків сприйняття самого кольору є індивідуальним і може трактуватися у різних культурах по-своєму. Так трактування у країнах Африканського континенту білого кольору збігається з трактуванням траурного чорного кольору у європейців [16].

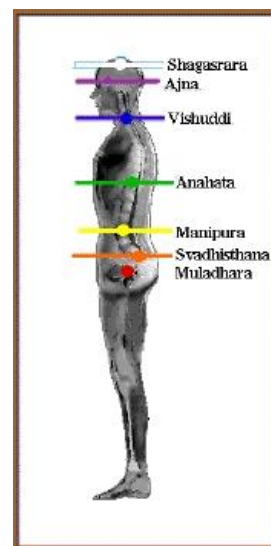
У XVII столітті Ісаак Ньютон висловлював ідею, що колір, подібно до звуку, є змінюваною субстанцією, і тому існують кольори, недоступні для сприйняття людиною, аналогічно до того, як існують звуки, які тварини можуть сприймати, але люди – ні [40;41]. Цікавим є той факт, що подібно до музики, в якій ноти є сталими висотами частоти коливання в Герцах, так і фізика кольору ґрунтується на тому, що спекральні кольори це відбиті певної довжини хвилі. Подібно до того, як ноти згідно теорії звуку та музики мають гучність та тембр, так і колір має насиченість чи домішки. Тому не дивно, що одним з першим помітив гармонію кольорів з музикою і навіть архітектурою великий естет та філософ Гете. Гете першим спробував описати чуттєво-емоційний вплив не лише окремих кольорів, але і їхніх різноманітних поєднань, створивши те, що пізніше отримало назву "психофізіологічна теорія колірної гармонії Гете". Точно так само як і відчуття і вплив окремих нот і звуків у кожної людини різні і індивідуальні, так і сприйняття кольорів та їх відтінків самих по собі – індивідуальне. Але їх безпосередній психологічний та фізичний вплив розкривається в крайнощах, контрастах і місці в композиції [31;32].

Так як людина може розрізняти надто високі і різкі звуки і відчувати тривогу, що часто використовують скрипкові оркестри, так і найвищі кольори спектру, як червоний, жовтий традиційно асоціюються з теплом. Часто високі і різкі ноти використовуються у горах, а жовтий та червоний колір спостерігати в житті при нагріві, гартуванні заліза. Натомість низькі частоти викликають у більшості людей асоціації з повільністю, широким охопленням чогось масивного, глибиною.

Низькі частоти використовують доволі часто у ембієнт-музиці для передачі глибини звуків, такі треки використовуються як саундтрек до документальних фільмів про океанічне дно, низькочастотний гул майже завжди присутній у художніх фільмах про космос, де потрібно передати масштабність порожнього простору, це збігається з тим, що низькі частоти у порівнянні з високими мають значно меншу частоту коливання в секунду. Відповідникам низькочастотному звуку у кольорі є нижні спектральні кольори – фіолетовий, синій. Цікавим є той факт, що у індуїзмі колір фіолетової чакри - Сахасрари, енергія якої знаходиться на макушці голови, відносять до трансцендентної, відстороненої, всеохоплюючої інший світ поза межами впізнаваного та внутрішній світи, є кольором самотності.

(Рис.1.3)

(Рис.1.4) [47]

Темно-синя чакра, Аджна, що знаходиться в лобній долі відповідає за раціональне сприйняття світу та спокій. У психології синій колір вважається спокійним кольором, відносять до холодних. З цієї точки зору народні фразеологізми «тримай голову в холоді» та «холодний розум» набувають нових смислів, що не суперечать уявленню індуїстів про кольори чакр людини [42].

На цьому збіги у сприйнятті кольору та музики не закінчуються. В кінці-кінців, готовий музичний твір може викликати точні асоціації у слухача, будь-якій людині, що не знає текст пісні може бути зрозуміла емоція за допомогою використаної у ній гармонії, послідовності модуляцій. За мажорними та мінорними тональностями закріпилися доволі чітке розподілення як веселого і сумного. Гармонія і баланс є і в кольорознавстві, деякі кольори, як і ноти в певному гармонічному вирішенні можуть бути зайвими і небажаними, викликаючи диссонанс, деякі - підходити і входити в консонанс, підкреслювати гармонію та настрій. Описати різні гармонічні тональності намагалося багато відомих композиторів. Серед них у Шубарта, наприклад, «Фа мінор – глибока депресія, оплакування померлого, стогін страждань на могилі», а «Мі-мажор – шумні крики радості, радісна насолода». Варто зазначити, що не завжди подібні визначення тональностей збігалися у баченні інших композиторів [20].

Проте найчіткіше описували тональності ряд звукових синестетів, що бачили їх в кольорі і багато «кольорів тональностей» у синестетів збігалися, особливо у доволі «живих» і «радісних» тональностях, як До мажор та Мі мажор. Такий вид синестезії називається акустико-колірна синестезія, чи хроместезія [11;27]. Таблиці порівняння відчуттів кольору із тональностями показують феноменальне сходження деяких тональностей у відомих синестетів.

		C	C#	D	D#	E	F	F#	G	G#	A	A#	B
Isaac Newton	1704	Red		Orange		Yellow	Green		Blue		Purple		Pink
Louis Bertrand Castel	1734	Blue	Teal	Green	Light Green	Yellow	Orange	Red	Brown	Pink	Purple	Pink	Purple
George Field	1816	Blue		Purple		Red	Orange		Yellow		Light Green		Green
D. D. Jameson	1844	Red	Orange	Light Orange	Yellow	Light Green	Green	Teal	Blue	Purple	Pink	Pink	Pink
H. von Helmholtz	1867	Yellow	Green	Teal	Blue	Purple	Pink	Red	Orange	Light Orange	Light Orange	Light Orange	Orange
Theodor Seemann	1881	Brown	Red	Orange	Light Orange	Yellow	Green	Teal	Blue	Purple	Pink	Brown	Black
A. Wallace Rimington	1893	Red	Brown	Orange	Light Orange	Yellow	Light Green	Green	Teal	Teal	Purple	Blue	Pink
Bainbridge Bishop	1893	Red	Brown	Orange	Yellow	Light Green	Green	Teal	Purple	Pink	Pink	Pink	Red
Alexander Scriabin	1911	Red	Pink	Yellow	Blue	Blue	Red	Blue	Orange	Purple	Green	Blue	Blue
Adrian Bernard Klein	1930	Red	Red	Orange	Light Orange	Yellow	Light Green	Green	Teal	Blue	Purple	Pink	Pink
August Aeppli	1940	Red		Orange		Yellow		Green	Teal		Blue	Purple	Purple
I. J. Belmont	1944	Red	Orange	Light Orange	Yellow	Light Green	Green	Teal	Blue	Purple	Pink	Pink	Pink
Steve Zieverink	2004	Light Green	Green	Teal	Blue	Purple	Pink	Purple	Brown	Red	Orange	Yellow	Yellow

(Рис. 1.5) [28]

Л. Миронова підкреслює, що проблема колірної гармонії вважається однією з найскладніших у сфері естетики, оскільки ставлення людини до кольору формується під впливом різноманітних факторів. У своєму аналізі відмінностей в уподобаннях до кольору в залежності від віку і рівня освіченості, вчена робить висновок, що прості, чисті і яскраві кольори сприймаються людьми як сильні та активні стимули. Це особливо актуально для людей зі здоровою, невтомленою нервовою системою, таких як діти, підлітки, молодь, а також тих, хто виконує фізичну працю та має відкрите, просте та пряме ставлення до життя. З іншого боку, складні, малонасичені та розбавлені відтінки мають заспокійливий ефект і відповідають потребам осіб із високим рівнем культури та освіти. Такі кольори частіше обирають люди середнього та похилого віку, які займаються інтелектуальною працею та мають втомлену та тонко організовану нервову систему [17].

Л. Шварц виявила, що колірна чутливість може змінюватися в залежності від емоційного стану людини. Позитивні емоції, зокрема радість, пов'язані із збільшенням чутливості до червоного і жовтого кольорів. Навпаки, при

негативних емоціях спостерігається зниження чутливості до жовтого і червоного кольорів. Ці зміни в колірній чутливості спостерігаються не лише під час активних емоційних переживань, але й під час згадування приємних або неприємних подій [19].

Виходячи з цих двох досліджень, напружена нервова система військово-службовців з досвідом бойових дій, що потребують реабілітації більш схильна до спокійних відтінків та малонасичених відтінків, їх колірна чутливість відрізняється від колірної чутливості людей, що не мають психологічних травм та згадок про війну. Це варто брати до уваги при колірному вирішенні інтер'єрів.

У ХХ столітті наука про колір значно розвинулася: виникла диференціація колірних систем залежно від практичного використання, проведені дослідження механізмів людського зору та зв'язків між кольорами і психікою, а також розроблені теорії кольорів реабілітаційних центрів для військовослужбовців.

У кінці ХХ століття сформувалася теорія та методологія хроматизму, що представляє собою міждисциплінарне вивчення реальної людини в реальному світло-колірному оточенні зовнішнього середовища. Термін "хроматизм" походить від давньогрецького слова "хрома", що включало такі поняття, як колір у психічному, безпредметному та ідеальному контексті; фарба як фізичний, предметний і матеріальний елемент; забарвлення тіла людини як фізіологічний аспект; і емоції як їхнє інформаційно-енергетичне взаємозв'язок. Це виражається в таких виразах, як "багрянити від гніву", "чорніти від горя", "біліти від страху", "червоніти від сорому", "жовтіти від зради", "зеленіти від заздрості", "сіріти від туги" та інші. Ці висловлювання розкривають зв'язок між емоційними станами (кольором) та фізіологічними проявами (забарвленням шкіри), встановлюючи взаємозв'язок між ідеальним і матеріальним. Це підтверджує відомий принцип, що емоції пов'язані з "духом і тілом". Емоційний

вплив червоного кольору на людину вивчали такі практики та теоретики мистецтва, як Леонардо да Вінчі, Гете, Делакруа [2].

Якщо перенести таке сприйняття кольору людини відносно власного забарвлення шкіри в залежності від емоцій в інтер'єр, то виходить, що людина може сприймати і кольори в середовищі як емоцію, суцільний тон, як холод чи тепло, контрасти кольорів, як відчуття глибини чи тривоги, гармонію кольорів – як своєрідну музику «відчуттів».

Відповідно до “психології кольору”, дизайнери використовують білий та чорні для досягнення різних ефектів, як універсальні. Білий, як яскравий колір, може створювати враження легкості та додавати відблиски. Зазвичай його використовують для того, щоб приміщення виглядало більшим і просторішим, оскільки білий - зорова рівноважна сукупність усіх кольорів видимого спектра сонячного світла, що приймається людиною. І відбиває довжини хвиль усіх спектральних кольорів.

Згідно з психологією кольору, чорний має кілька трактувань:

- домінування та акцент: чорний поглинає всі інші кольори у спектрі, і тому, якщо ви обираєте акцентний колір для інтер'єру, чорний завжди буде виділятися;
- символ загрози та сили: чорний часто використовується як символ небезпеки, зла та сили. Він може створювати образ підступного персонажа, такого як Дракула чи відьма, і асоціюється із чаклунством;
- смерть і траур: чорний асоціюється зі смертю і трауром у багатьох культурах. В інтер'єрі він може створювати похмуру, темну атмосферу, і використання його може викликати важкі відчуття;
- фешн та стрункість: у світі моди чорний використовується для створення враження стрункості та елегантності. Проте в інтер'єрному дизайні ця властивість може бути негативною, так як він може візуально звужувати простір.

Загалом, вибір чорного кольору в інтер'єрі пов'язаний з його специфічними емоційними відтінками, і його використання може створювати відповідну атмосферу в приміщенні.

Білий асоціюється з холодом, м'якістю і стерильністю. Повністю білі приміщення можуть здаватися просторими, але можуть також виглядати порожньо і неприязно, особливо, якщо використовується у лікарнях чи косметологічних закладах, де створює враження стерильності і чистоти. Позитивні асоціації білого включають чистоту, свіжість і простоту. Його часто порівнюють з чистим аркушем, що символізує новий початок. З іншого боку, білий може виглядати суворим, холодним і ізольованим, особливо великі білі простори, які можуть здатися нудними та суворими. Позитивний момент чорного кольору, що в ролі акцентного кольору він лишається своїх траурних психологічних властивостей.

Психологія червоного кольору включає наступні аспекти:

- яскравий та теплий: червоний вважається яскравим і теплим кольором, який привертає увагу і викликає сильні емоції;
- асоціації з любов'ю та теплом: червоний асоціюється з почуттями любові, тепла і комфорту, роблячи його популярним у дизайні та рекламі;
- інтенсивність та агресія: з іншого боку, червоний вважається інтенсивним і навіть агресивним кольором, здатним викликати порушення і розбурхувати свідомість.

Використання червоного кольору в рекламі та дизайні, зокрема на дорожніх знаках, підсилює його здатність привертати увагу та спонукати до дії. Цей колір є сильним комунікатором емоцій та вражень.

Червоний колір рекомендується використовувати під час депресивних станів та низького рівня енергії для підвищення працездатності. Однак важливо уникати тривалого використання червоного кольору, оскільки це може призвести до надмірного збудження і втоми. Людям з підвищеним рівнем тривожності і

схильністю до агресії не рекомендується використовувати червоний колір на тривалий період. В такому разі червоний колір можна використовувати як акцентуючий елемент, наприклад, при вході у приміщення арттерапії, чи в зоні лаунжу, але не як постійний колір в робочій зоні.

Синій колір, різновид якого можна зустріти в природі, такий як блакитне небо вдень чи темно-синя вода, часто асоціюється зі спокоєм та безтурботністю. Хоча відтінки синього можуть викликати різні емоції, зазвичай його сприймають як теплий та приємний. Проте холодний відтінок синього може створювати враження холоду чи навіть льодовиковості.

Цікаво, що чоловіки частіше обирають синій колір порівняно з іншими, що важливо враховувати при проектуванні приміщень для військовослужбовців. Синій, оскільки він подобається багатьом, вважається доброзичливим, консервативним і традиційним. Синій також часто асоціюється з поняттями миру, спокою, безпеки та надійності. Компанії, які хочуть створити враження безпеки, використовують синій у своїх рекламних кампаніях. Проте синій може також викликати відчуття смутку чи відчуженості, як видно в картинках Пікассо під час його "синього періоду". Синій може стати ефективним в інтер'єрах офісів, де дослідження показують, що він сприяє продуктивності. Колір також впливає на апетит: синій вважається одним з найменш апетитних, що може бути корисним для тих, хто хоче контролювати вагу. Синій колір також знижує пульс, температуру тіла і сприяє відчуттю спокою і розслабленості, що робить його ідеальним для спалень і ванних кімнат. Однак темно-синій відтінок може викликати почуття смутку, тому важливо вибирати його з розумінням і враховувати освітлення та інші кольорові акценти в приміщенні.

Зелений колір асоціюється з природою, природністю і пишними зеленими пейзажами, таким чином, часто описується як освіжаючий і спокійний. Він символізує природу і природне походження, а також асоціюється із спокоєм,

удачею, здоров'ям і ревнощами. Зелений також вважається сприятливим для читання і часто використовується в інтер'єрі через його заспокійливі властивості. Наприклад, гості, які очікують участі в телешоу, часто перебувають у "зеленій кімнаті". Вважається, що зелений колір допомагає знімати стрес і сприяє одужанню. Офісні приміщення зі стінами зеленого кольору можуть сприяти зниженню рівня стресу серед співробітників [29].

Також зелений колір вважається приємним і позитивним, оскільки він поєднує в собі освіжаючі властивості синього та життєрадісність жовтого. Він може бути вдалим вибором для різних кімнат у будинку, спонукаючи до апетиту на кухні, сприяючи відпочинку і релаксу в вітальні, а також забезпечуючи затишок і єднання.

Жовтий колір, який зазвичай є яскравим і насиченим, викликає сильні емоції та привертає увагу, але може бути нав'язливим при надмірному використанні. Він може створювати враження теплоти, але також може призводити до зорової втоми. З жовтим пов'язують радісність і теплоту, але водночас він може бути важким для читання і викликати розчарування та гнів. Жовтий також вважається енергійним і може прискорювати метаболізм, привертає увагу як найбільш помітний колір, і вважається відмінним для створення радісної атмосфери. Він добре підходить для кухонь, їдалень і ванних кімнат, але не є найкращим вибором як основний колір у великих кількостях, оскільки може викликати негативні емоції. У хромотерапії вважається, що жовтий заспокоює нерви і очищає організм [1].

Вважають, що фіолетовий колір може викликати різні асоціації, такі як таємничість, духовність і натхнення. В природі цей колір рідко зустрічається, що надає йому унікальність і інтригує. Хоча він складається з червоного і синього, фіолетовий вважається символом королівської влади і багатства. У стародавні часи створення фіолетового барвника для фарбування тканин вимагало значних ресурсів і витрат, оскільки цей колір не був поширеним в

природі. Тому фіолетові текстильні вироби стали показником багатства і статусу. Фіолетовий також визначається як символ мудрості і духовності, завдяки його унікальній і таємничій природі. Його екзотичний характер, пов'язаний із рідкісністю в природі, надає йому штучний вигляд [29].

Візуально фіолетовий є одним з найважчих кольорів, маючи найсильнішу електромагнітну довжину хвилі поруч із рентгенівськими і гамма-променями. Часто використовується в візуальних ілюзіях. Темні відтінки фіолетового, такі як баклажановий, виглядають дорого і складно, що робить їх ідеальними для акцентів або додаткового кольору в інтер'єрі. З іншого боку, світлі відтінки, наприклад, лавандовий або бузковий, добре підходять для створення спокійної атмосфери в спальні, подібно до синього, але без холодного відчуття.

Помаранчевий - це високоенергетичний і яскравий колір, який, разом з червоним і жовтим, часто використовується в рекламі завдяки своєму привабливому вигляду. Він асоціюється з радістю, щастям і позитивною енергією, але водночас у деяких людей може викликати роздратування. Помаранчевий виникає в результаті поєднання жовтого і червоного, створюючи теплий колір, що наповнює приміщення енергією, ентузіазмом і теплотою. Він часто використовується для залучення уваги, включаючи дорожню розмітку і рекламу. Помаранчевий є кольором енергії і життєлюбства, що виявляється в популярності серед спортивних команд як символ талісману і бренду. Асоціації зі спіженими фруктами, такими як апельсини та мандарини, викликають теплі та приємні емоції [1;33]. Помаранчевий також пов'язаний з красою осені і опадаючими листям, сприяючи відчуттю тепла в холодний період. Хоча він може бути неідеальним для вітальні чи спальні, помаранчевий ідеально підходить для тренажерного залу, де він стимулює енергію і емоції, необхідні для тренувань. В стародавніх культурах вважалося, що помаранчевий колір сприяє лікуванню легенів і підвищує рівень енергії.

Рожевий колір часто співвідноситься з жіночністю та романтикою, і його відтінки можуть викликати різні емоції. Визначається як світло-червоний, рожевий асоціюється з любов'ю і здатністю заспокоювати. Рожевий вважається традиційно жіночим кольором, і ця асоціація часто формується в дитинстві через рожеві іграшки для дівчаток. Цей колір наділяють здатністю досягати різних асоціацій, таких як: м'якість, доброта і турбота, що часто пов'язані із жіночністю. Хоча рожевий може мати заспокійливий ефект при нетривалому впливі, наукове дослідження показує, що цей ефект може послабшати, коли людина звикає до кольору. Рожевий добре поєднується з іншими відтінками, такими як синій, світло-сірий і мідний, але велика кількість рожевого може зробити інтер'єр надто дитячим. Варто утриматись від використання рожевого кольору в інтер'єрі арттерапії для військовослужбовців, виходячи з асоціацій рожевого з дівчачим та жіночим кольором.

Colour	Promotes	Helps to Treat	Avoid in Cases of
Red	Energy, strength, motivation, confidence, will-power, courage, initiative, attention to detail	Depression, negativity, shyness	Anger, irritability
Orange	Stimulation of body and mind, self-esteem, optimism, inner-strength, creativity, self-expression, happiness, open-mindedness, revitalization	Depression, negativity, trauma, stress, bereavement and loss	
Gold	Enthusiasm, balance of thoughts and feelings, wisdom	Depression [especially during menopause], stress, anxiety	
Yellow	Uplifting, cleansing, self-respect, self-confidence, self-control, ability to rationalize, contentment, mental stimulation	Depression, despair, fatigue, negativity, sensitivity to criticism, lack of confidence	Insomnia, hyperactivity
Green	Balance, harmony, personal development, self-acceptance, compassion for self and others, renewal	Stress, anxiety, self-pity, confusion	
Turquoise	Calmness, cleansing, healing, personal relationships, sharing, friendship, resilience	Stress, anxiety, anger	
Blue	Calmness, peace, relaxation, slowing down, steadying, self-expression, intuition, honesty, truth, creativity	Insomnia, stress, anxiety, over-excitement, anger	
Indigo	Wisdom, intuition, understanding, spirituality, peace, calm, inspiration	Anger, obsessions, psychosis, insomnia, anxiety	Depression, loneliness
Violet	Inspiration, imagination, empathy, sense of belonging, helping others, self respect, dignity	Stress, anxiety, obsessions, low self-esteem, severe depression	
Magenta	Letting go the past or anxiety-provoking thoughts, moving on, spiritual understanding	Aggression	
Pink	Calmness, clarity of thought, affection, compassion, nurturing, kindness, resolving	Difficult relationships, insomnia, anger, aggression, over-sensitivity	

(Рис. 1.6)

Розглядаючи інтер'єри лікарень треба зазначити контрасти холодного та теплого у оформленні приміщень завдання яких привернути прихильність відвідувача та створити в громадському просторі атмосферу релаксації та необтяжності. Загалом такі прийоми використовують у таких приміщеннях, як вестибюль, реєстратура, зал очікування, холи. В таких приміщеннях умисно відходять від традиційного білого «чистого кольору». Вибір матеріалу та його фактура підсилюють відчуття натуральності, а відтінки і самого кольору, своєрідний музичний тембр, але в кольорі, що точно також впливає на сприйняття приміщення. Сприйняття деревини та мрамору навіть схожого кольору, буде сприйматися по-різному із-за їх різної текстури, фактури та характері обробки поверхні точно так само, як людина по-різному сприймає одну і ту саму музичну композицію, допустимо написану для піаніно, але переведену в рок-аранжировку, хоча здавалося б принцип, гармонія, форма композиції не змінилася.

Заспокійливим прийомом є використання контрасту холодного та теплого на фоні нейтрального кольору меблів та підлоги у корейській сучасній лікарні, де також змінюється фактура.

(рис. 1.7) [36]

(Рис. 1.8)

(Рис. 1.9)

Для підкреслення свіжості та чистоти приміщень, наприклад як в дитячій лікарні у Бостоні, було використано ненасичені комплементарні кольори.

(рис. 1.10) [24]

На прикладі клініки у Ельвсборгі яскраві комплементарні кольори у нейтрально оформленому приміщенні візуально зонують приміщення. Меблі яскраво жовтого та блакитного кольорів в цьому випадку візуально виділяють

зону відвідування клінічного відділу, підкреслюють при цьому свіжий та піднесений настрій, який і має бути при зустрічі родичів з хворими у клініці [21].

(рис. 1.11) [45]

Велику роль у проведенні занять арттерапії, як і занятті мистецькими дисциплінами відіграє природне інсоляція приміщення. В багатьох аспектах вимоги приміщення для арттерапії збігаються з художньою майстернею чи аудиторією, а також вписуються у стандарти інсоляції типових лікарняних приміщень.

Важливим у оформленні приміщень мед-закладів є вибір матеріалів з точки зору їх гігієнічності, можливості частої експлуатації їх без помітних пошкоджень протягом часу від постійного прибирання. Арт-терапевтичне приміщення може запозичити звідси матеріали для підлоги, оскільки дуже часто прийдеться робити вологе прибирання після занять живописом, скульптурою та, наприклад, декоративно-прикладним мистецтвом.

Виходячи з вимог проведення занять арттерапії було сформовано такі вимоги щодо приміщення як його багатофункціональність та гнучка підлаштованість до різних видів арт-терапії, забезпечення пацієнтів доступом до матеріалів, налаштування робочої атмосфери з можливістю релаксації під час перериву між сеансами терапії. Проведено зонування приміщення, серед яких мають обов'язково мати місце: робоча зона, зона матеріалів, санвузол. Бажані зони – зона лаунжу відпочинку та зона виставки - галерея.

Враховуючи схожість приміщення арттерапії за функціоналом та вимогами до практичних результатів з приміщеннями майстерні чи офісу зону відпочинку можна користуватися та брати до уваги такі ж аспекти, що і при облаштуванні зони відпочинку в офісі чи майстерні:

- "Диванна" кімната: незалежно від того, чи є це окреме приміщення чи частина робочого простору, зона відпочинку може нагадувати затишну кімнату. Тут розміщуються м'які меблі серед журнальних столиків і книжкових полиць. Телевізор може допомогти створити атмосферу для коротких перерв, коли співробітники можуть відпочити та змінити обстановку. Меблі в цій зоні повинні відрізнятися відсутністю офіційності та яскравими кольорами, що додасть креативності загальному дизайну інтер'єру;
- "Кава-брейк" зона: цей принцип передбачає створення зони для емоційного розвантаження, де співробітники можуть відпочити біля барної стійки та насолодитися чашкою кави або охолодженим соком. Такий "стоячий" відпочинок може бути популярним серед тих, хто працює переважно в сидячому положенні;
- Декоративні елементи: Для створення комфорту в зоні відпочинку важливо використовувати різноманітні декоративні елементи. Акваріум, кімнатний фонтан і вазони з рослинами можуть додати розслабленості до

приміщення. Освітлення грає важливу роль, і правильне розташування світильників створить потрібну атмосферу в зоні відпочинку.

Виходячи з вимог проєктування приміщення до основних принципів формування інтер'єру для арт-терапії можна віднести:

- створення безпечного та затишного середовища, де клієнти можуть відчувати себе комфортно та захищено;
- наявність робочої зони: визначення простору для творчої діяльності, де буде знаходитися необхідний матеріал для мистецтва (фарби, пензлі, глина тощо);
- використання природного світла та кольорів, які сприяють релаксації та створюють позитивний настрій;
- підбір меблів та обладнання з урахуванням зручності та функціональності для користувачів;
- наявність простору для рефлексії: створення окремого місця для саморефлексії та обговорення результатів творчості під час сесій арттерапії;
- врахування індивідуальних потреб та виразу користувачів у дизайні інтер'єру;
- можливість трансформації: проєктування інтер'єру так, щоб його можна було адаптувати для різних видів арттерапії та потреб клієнтів;
- наявність зони для спілкування: створення місця для інтеракції з терапевтом та іншими учасниками сесій арттерапії.

Застосування описаних принципів дизайну інтер'єру для поведення занять із арт-терапії повинне формувати умови для самовираження та емоційного відновлення пацієнтів та сприяти підвищенню ефективності терапевтичного процесу.

Площа приміщення для арт-терапії повинна бути достатньою для комфортного розташування групи з терапевтами. Зручні крісла, дивани або подушки для сидіння створять атмосферу затишку і довіри. З точки зору

ергономіки крісла та дивани повинні бути зручними і підтримувати природні пози тіла. Це важливо для забезпечення фізичного комфорту, особливо під час тривалих сесій. Подушки або м'які елементи можуть додатково забезпечити зручність і сприяти розслабленню учасників. Розміщення меблів може створити зони для групової роботи та індивідуальних сесій, забезпечуючи приватність, коли це необхідно.

Зручне розташування меблів забезпечує вільний простір для виконання творчих завдань. Відкрите простір може стимулювати відкритість та експресію. Загалом, меблі в арт-терапевтичному приміщенні не лише забезпечують фізичний комфорт, а й виконують роль психологічної підтримки, сприяючи створенню відкритого та позитивного середовища для творчого самовираження.

Вибір кольорів в арт-терапевтичному приміщенні може значно впливати на емоційний стан учасників та створювати певну атмосферу. Нейтральний і успішно обрані кольори для стін і меблів, що сприяють розслабленню та концентрації. Нейтральні кольори можуть допомагати створювати відчуття стабільності та безпеки, що є важливим для психологічної підтримки. Саме нейтральні відтінки можуть служити "фоном", підкреслювати кольорову палітру робіт учасників.

Теплі Кольори (червоний, помаранчевий, жовтий) є стимулюючими та енергійнішими. Теплі кольори можуть піднімати настрій та стимулювати енергію, що може бути корисним для відкриття та емоційного виразу. Червоний може сприяти впевненості та виявленню емоцій, а помаранчевий та жовтий - відчуттю тепла та комфорту. Але потрібно пам'ятати і про негативний вплив теплих кольорів, тому їх використання повинне бути обмеженим.

Холодні Кольори (синій, зелений, фіолетовий) є заспокійливими та розслаблюючими. Холодні кольори можуть допомагати знижувати рівень стресу та створювати атмосферу спокою та розслаблення. Синій і зелений

сприяють концентрації і структурованості, що може бути корисним для творчого процесу.

Освітлення також є важливим чинником для формування емоційного стану. Використання природного світла може створювати енергійну та природню атмосферу, що сприяє творчості та позитивному настрою. природне світло може допомагати зменшити стрес і створити затишне середовище для виразності. Важливо використовувати м'яке та розсіяне освітлення, щоб уникнути тіней та відблисків, які можуть відволікати учасників. Розсіяне світло допомагає зосередитися на творчих завданнях, забезпечуючи оптимальні умови для роботи. Здатність регулювати яскравість світла важлива для адаптації до різних завдань та настроїв учасників. М'яке і регульоване освітлення може допомагати створювати атмосферу, яка відповідає потребам заняття. У деяких випадках кольорове освітлення може бути використане для створення ігрових аспектів арт-терапії. В деяких випадках може бути важливим мати зони з менш яскравим освітленням для індивідуальної релаксації. Спрямоване освітлення на робочих місцях допомагає підсвітити творчі матеріали та проекти, сприяючи увазі та індивідуальній роботі.

Різноманітні художні матеріали, такі як папір, олівці, фарби, пензлі, глина, тканини тощо мають бути в наявності і в доступному місці. Спеціалізовані інструменти для конкретних видів арт-терапії (наприклад, музичні інструменти для музичної терапії) мають зберігатися в відведених для них спеціальних місцях. Для забезпечення індивідуальної робочої зони - робочі столи та поверхні для виконання творчих завдань зі зручним функціоналом. Якщо проводяться індивідуальні сесії, в нагоді стануть засоби для забезпечення приватності, такі як завіси або роздвижні перегородки. А для показу робіт потрібен простір для проведення виставки або висвітлення творчих робіт учасників.

Приміщення арттерапії має надавати можливість відтворювати відеоматеріали або використовувати мультимедійні інструменти, бути забезпеченим новим відео та аудіобладнанням. Поряд з новими технологіями не варто забувати про стандартне забезпечення приміщення природними елементами, його озелененням, флорою.

Серед загальних вимог до всіх типів приміщень взагалі можна нагадати про обов'язкову наявність засобів першої допомоги та план евакуації відповідні всім пожежно-технічним стандартам та нормам.

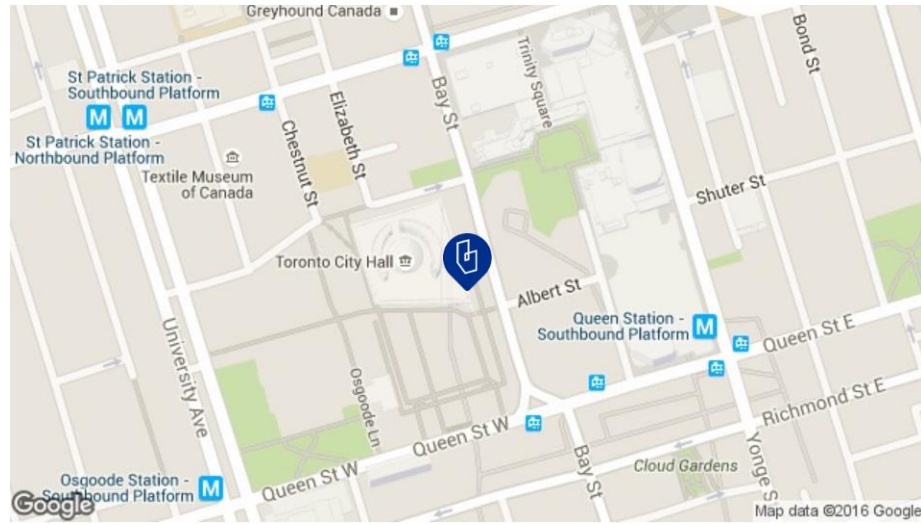
Висновки до першого розділу.

Здійснено аналіз прикладів наявного досвіду організації простору для арт-терапії. Описано принципи дизайн-проектування приміщення для проведення арт-терапії, як складової комплексу психологічної реабілітації військовослужбовців з урахуванням специфіки професійного спрямування пацієнтів. Висунуто аргументацію щодо актуальності розробки приміщень такого типу на базі центрів психологічної реабілітації. Проаналізовано праці присвячені впливу арт-терапії для психологічної реабілітації військовослужбовців.

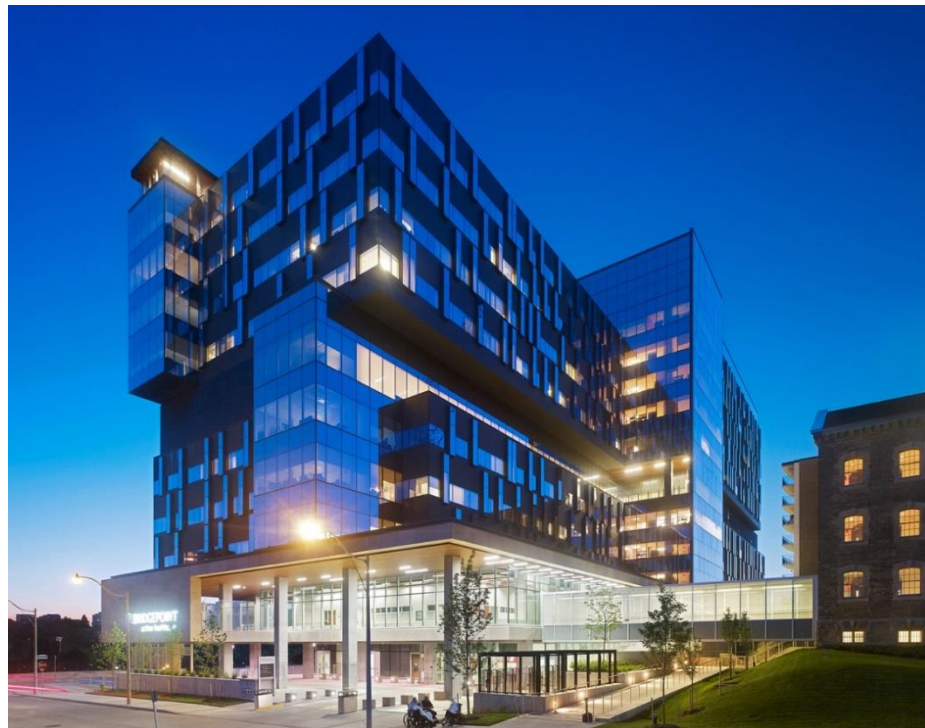
РОЗДІЛ II. ХУДОЖНЬО-ДЕКОРАТИВНЕ ОЗДОБЛЕННЯ ІНТЕР'ЄРУ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З АРТТЕРАПІЇ

2.1 Вихідні дані проектування.

Для проектування арттерапії було обрано реально існуючий об'єкт Bridgepoint Active Healthcare, Toronto, ON, Canada.

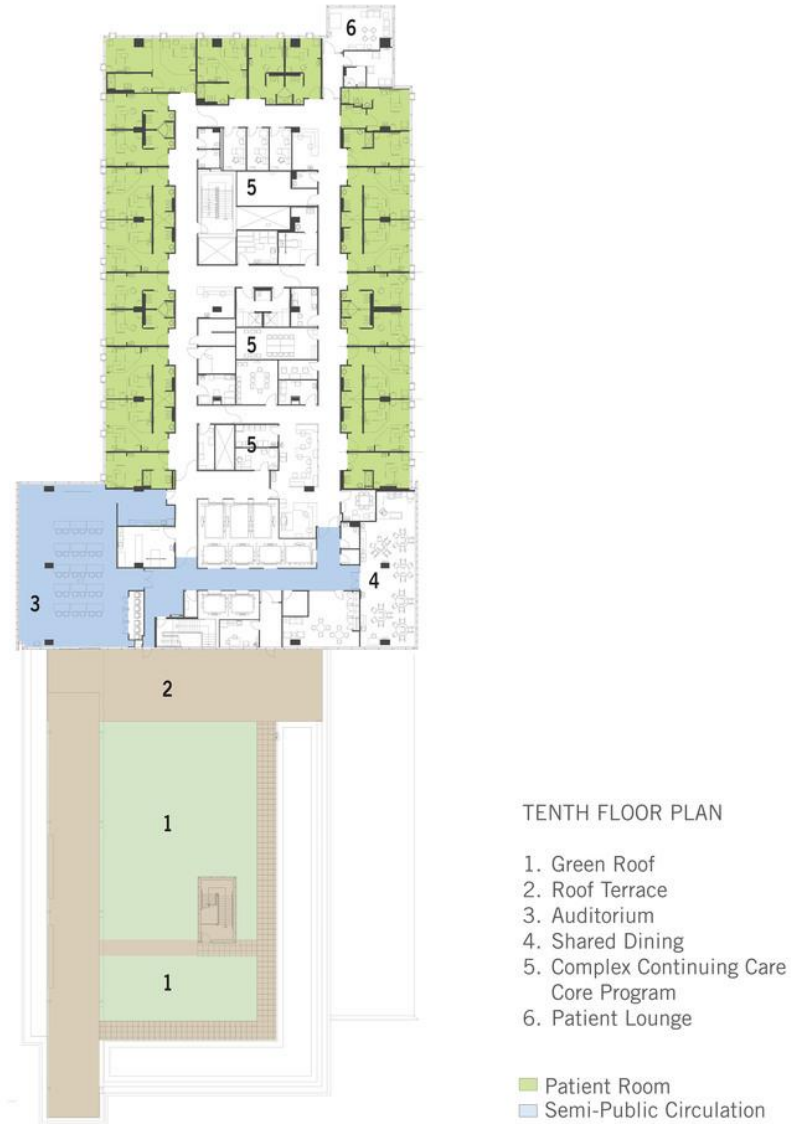

(рис. 2.1.) [26]

(рис. 2.2)

Це сучасна будівля у стилі хай-тек в якій розміщено комплексний центр психологічної реабілітації. На десятому поверсі будівлі знаходиться аудиторне приміщення, що цілком задовольняє вимоги для арттерапевтичного приміщення і саме тому і було обрано для проектування.

(рис. 2.3) [26]

2.2 Функціонально-планувальне рішення інтер'єру.

Приміщення аудиторії було поділено на зони типові для арттерапевтичного приміщення, що були виведені в ході дослідження, відбувся демонтаж та розширення стіни кладової, де зберігалися аудиторні меблі, стільці та переобладнання її для зберігання творчих матеріалів та нових меблів функціональних, компактних і розкладних меблів. Розроблено ще одну зону зберігання з кладовою біля санвузла. Інтер'єрне вирішення та вибір меблів і матеріалів обумовлені стилем більшості приміщень центру і фасадом будівлі – стиль хай-тек з ненав'язними елементами лофту в інтер'єрному оформленні. При візуальному аналізі наявного інтер'єру та дизайну приміщень будівлі, а також елементів фасаду помічено використання в композиції лінійних елементів, чергування вертикалей та горизонталей, підкреслення ними відчуття сбалансованості простору.

(Рис. 2.4)

(рис. 2.5)

РОЗДІЛ III. ХУДОЖНЯ РОБОТА В ІНТЕР'ЄРІ

3.1 Аналіз аналогів та технологій виконання.

В ході аналізу художніх робіт в аналогічних до студії арт-терапії приміщень, було виявлено закономірності у кольоровій схемі, де трактування кольорів збігається з їх психологічними ефектом в інтер'єрі та галузі терапії. Усвідомлено, що слід уникати важких, бурхливих сюжетів та чорних і сірих кольорів, переважанням важких холодних, фіолетового, синього. Занадто стимулюючих, яскравих і агресивних теплих, зокрема червоного із-за специфіка роду діяльності учасників реабілітації та його доведеного психозв'язку, як збудника агресії. Пошук балансу у контрасті холодного і теплого. Використання заспокійливих і ненанасичених кольорів для не важкого навантаження на психічну систему військовослужбовців. Окрім кольорового рішення варто уникати рубленої чи потертої фактури та різкості мазків, приділяти увагу деталям.

На виборі сюжету відзначився психологічний аналіз загальновідомої картини «Велика хвиля в Канагава» та особисто проведе опитування знайомих військовослужбовців щодо їхнього стану та думок, асоціацій при перегляді картини.

(рис. 3.1) [48]

Розглядаючи гравюру «Велика хвиля в Канагава», зазначимо що художник поєднав такі емоційні виявлення, як страх і хвилювання перед стихією. При перегляді гравюри виникає двозначне враження. Ми бачимо хвилю цунамі, гребінь якої нависає над човнами, відчуття паніки і безвихідності передані на гравюрі через силуети людей, які переживають лихо, а також завдяки акценту на самій великій хвилі, гребеню, який нагадує кігтясту лапу звіра. Це бурхливе та жорстоке явище природи, на противагу якому художник намалював гору Фудзі, що непохитно стоїть вдалечині і являється символом спокою та величності. Художник поєднав такі емоційні виявлення, як страх і хвилювання перед стихією (де страх і хвилювання у цьому випадку уособлює хвиля), а також стійкість і невразливість перед життєвими труднощами, які закладені в образі гори Фудзі не випадково, використовуючи універсальні художні парадигми, завдяки яким твір та емоції в ньому передані будуть зрозумілі не лише японцям, які протягом всієї своєї історії стикалися з проявами природних катастроф, а взагалі будь-кому. Згідно з психологією мистецтва та естетики дуальність у сприйнятті цієї картини полягає в емоціях, які викликає перегляд гравюри, вони є двозначними, проте тривога переробляється у невразливість, а неспокій у споглядання.

Саме так прореагував один з опитуваних мною друзів військовослужбовців, коли я запитав описати переживання від перегляду картини. В доволі лаконічній формі, подібно філософським небагатослівним хайку у японській поезії, він описав в декількох словах перші враження і в що вони акумулювалися, та який він зробив для себе висновок:

- «Буря.

Труднощі.

Боротьба за життя.

Вперед незважаючи ні на що...»

Отже, для виконання художньої роботи було вибрано техніку олійного живопису. Жанр – мариністичний пейзаж; стиль – імпресіонізм. Мариністичний пейзаж дозволить передати тонкощі настрою та урівноваженості подібно морським хвилям. Імпресіоністичний стиль дасть свободу важливу для психології сприйняття кольоровому та тоновому вирішенню картини.

3.2 Хід роботи.

Художня робота в інтер'єрі представляє собою триптих «Шторм відбув. Світанок». Три картини різних форматів пов'язані спільним горизонтом формують панорамну композицію пейзажу моря з характерним для української приморської місцевості ландшафтом та українським маяком в центрі композиції.

Ідея композиції була обговорена з художнім керівником і згодом затверджена на перегляді. Ідея пейзажу «Шторм відбув. Світанок» полягає у передачі через імпресіоністичну кольорову манеру письма та символи сюжету конкретну позитивну емоцію надії на новий світанок та усвідомлення, що шторм відходить. Світло завжди перемагає темряву. Спокійне море і берегові хвилі є джерелом споглядання. Маяк – як центр композиції є дороговказом і свідченням про правильно обраний напрямок - вибір, гарант безпеки. Архетип незламності, правди, непохибності, а виходячи з цього і впевненості. Від маяка залежить багато і тому він на своєму місці. Перевага світанку, акцентує увагу на світлому моменті, на появі сонця, те, що буде далі, що може бути, а не на меншій частині картини зі штормом, що відійшов, з тим неприємним та поганим досвідом, що відбувся, але не повернеться.

Мінлива природа та контраст між спокоєм сонця та моря, маяка в центрі картини і неспокійними темними штормовими хмарами, що відходять подібно дуалістичному ефекту згаданому при спогляданні «Великої хвилі в Канагава» за

психологією мистецтв перетворюють негативні емоції сприйняття архетипу негоди, шторму, як те, що відійшло, спокій душі, надію на новий день, нове життя та стимул працювати над собою в подальшому.

Спочатку були розроблені швидкі нариси та ескізи в техніці гуаш на картоні, згодом обговорено та змінено деякі елементи та колористику пейзажу з художнім керівником, завершальний етап - затвердження та приступання до роботи на великому форматі олійними фарбами. Етапи роботи моніторились під пильним наглядом художнього керівника. Процес роботи багато в чому був схожий із проведенням справжньої арттерапії живописом.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу специфіки роботи було проведено деякі аналогії з іншими приміщеннями для творчої діяльності, спроба методом синтезу та комбінованості з арт-студіями і колористикою терапевтичних відділів та кімнатами вільного дозвілля реабілітаційних центрів вивести принципово нове оформлення та закономірності зонування приміщення для потреб під особливості арт-терапії для спеціальності військовослужбовців

На основі праць з психології кольору, та мистецтва кольору теоретично доведено зв'язок між естетичним та художнім середовищем і успішністю арттерапії військовослужбовців. На основі аналізу особливостей арттерапії та приміщень схожого функціоналу методом комбінування виведено принципи проектування та художньо-декоративного оздоблення приміщення в залежності від особливостей терапевтичних занять (музика, малювання і т.п.)

На основі результатів дослідження здійснено розробку проекту художньо-декоративного оздоблення приміщення для арт-терапії та художнього елементу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрушко Л. М. Ясінський В. П. ВПЛИВ ЖОВТОГО КОЛЬОРУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ. *НАУКОВИЙ ВІСНИК Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Психологічна*. 2018. 174 - 182 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2557/1/2018-2-20.pdf> (дата звернення 20.12.2023).
2. Андрушко Л. М. Ясінський В. П. ВПЛИВ ЧЕРВОНОГО КОЛЬОРУ НА ПСИХОСОМАТИКУ ЛЮДИНИ. *НАУКОВИЙ ВІСНИК Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Психологічна*. 2014. 213 – 223 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1154/1/1-2014almnpl.pdf> (дата звернення 20.12.2023).
3. Вишневецьки Д. Як у США повертають до мирного життя солдатів, які повернулися з війни. КР.ua. Суспільство. 2023. URL: <https://www.google.com/amp/s/kp.ua/ua/amp/a669399-jak-u-ssha-povertajut-do-mirnoho-zhittja-soldativ-jaki-povernulisja-z-vijni> (дата звернення 17.12.2023).
4. Гвара Медіа. gwaramedia.com. Статті Інтерв'ю «Як арттерапія допомагає українським військовим?». URL: <https://gwaramedia.com/artterapiya-dlya-vijskovih-yak-tvorchist-dopomagaie-vidnovitisya/> (дата звернення 30.10.2023).
5. Лінда С. М. Архітектурне проектування громадських споруд і будівель : навч. посіб. 2-ге вид. виправ. та допов. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 644 с.

6. Матвієнко О. Американські та українські ветерани: особливості реабілітації та пільгового забезпечення. *Kolo News. Суспільство*. Полтава, 2016. URL: <https://kolo.news/category/suspilstvo/444> (дата звернення 17.12.2023).
7. Мінветеранів планує впровадити практики США у системі реабілітації ветеранів. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3294731-minveteraniv-planue-vprovaditi-praktiki-ssa-u-sistemi-reabilitacii-veteraniv.html> (дата звернення 17.12.2023).
8. Психологічна реабілітація військовослужбовців. *New Life Center*. URL: <https://nc-newlife.com/ua/lechenie-psiicheskikh-rasstrojstv/psihologicheskaya-reabilitacziya-voennosluzhashhih> (дата звернення 17.12.2023).
9. Район.Культура. *kultura.rayon.in.ua*. Статті «Як у Рівному проводять заняття з арттерапії для членів родин українських військових». URL: <https://kultura.rayon.in.ua/news/566426-yak-u-rivnomu-provodyat-zanyattya-z-artterapii-dlya-chleniv-rodin-ukrainskikh-viyskovikh> (дата звернення: 03.11.2023).
10. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) : навч. посіб. для студ. ВНЗ мистецтва / М. Р. Селівачов. – 3-тє вид., доп. та випр. – К. : Редакція вісника "Ант"; "Фенікс", 2013. – 416 с.
11. Українська музична енциклопедія : у 5 т. / Г. Скрипник та ін. Національна Академія Наук України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського; Редкол.: Г. Скрипник (голова) та ін. Київ : Вид-во ІМФЕ, 2006. Т. 5. 529 с.
12. УКРАЇНЬКА СВІТЛОМУЗИКА. *Відкритий архів українського медіа-арту* : веб-сайт. URL: <https://mediaartarchive.org.ua/lightmusic/> (дата звернення 19.12.2023).

13. Хромотерапія. Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/хромотерапія> (дата звернення 19.12.2023).
14. Шевчук Б. Фахівці зі США навчали волинських психологів, як допомагати бійцям пережити травми війни. Suspilne Media. 2022. URL: <https://suspilne.media/255566-fahivci-zi-ssa-navcali-volinskih-psihologiv-ak-dopomagati-bijcam-pereziti-travmi-vijni/> (дата звернення 17.12.2023).
15. Гоциридзе, Г., Сафонов, А. Современные больницы за рубежом : навч. посіб. Москва: Государственное издательство архитектуры и градостроительства, 1970. 264 с.
16. Коноваленко М.Ю., Ясин М. І. Цветовая символика различных культур. *Психология рекламы и PR* / навч. посіб. Москва : Издательство Юрайт, 2023. с. 150-153
17. Миронова Л.Н. Цветоведение. Мінськ: Вышэйшая школа, 1984. 286 с.
18. Тертель, А. Л. Психология. Курс лекцій : навч. посіб. Москва: издавництво Проспект, 2006. 248 с.
19. Шварц Л. А. Изменения цветоощущения в эмоциональных состояниях / *Проблемы физиологической оптики*. Москва : АН СССР, 1948. Т. 6. 314–320 с.
20. Affective Musical Key Characteristics. *Western Michigan University* : веб-сайт. URL: <https://wmich.edu/mus-theo/courses/keys.html> (дата звернення 20.12.2023).
21. Architecture as medicine: How design is reshaping the language of mental health care. *architectureau* : веб-сайт. URL: <https://architectureau.com/articles/architecture-as-medicine-how-design-is-reshaping-the-language-of-mental-health-care/> (дата звернення 18.12.2023).

22. Art Heals How Creativity Cures the Soul Shaun McNiff. Paperback – November 16, 2004
23. Art Therapy and Clinical Neuroscience Paperback Illustrated, October 15, 2008 by Noah Hass-Cohen
24. ArtHouse Design and Boston Children’s Hospital: DENVER DESIGN AGENCY ADDS CHAPTER TO BOSTON CHILDREN’S HOSPITAL. *ArtHouse Design* : веб-сайт. URL: <https://arthousedenver.com/arthouse-design-and-boston-childrens-hospital/> (дата звернення 18.12.2023).
25. BARNES J. Veterans' mental health needs are central to Seattle VA's design. *Building Design + Construction*. URL: <https://www.bdcnetwork.com/veterans-mental-health-needs-are-central-seattle-vas-design?page=4> (дата звернення 17.12.2023).
26. Bridgepoint Active Healthcare / Stantec Architecture + KPMB Architects + HDR Architecture + Diamond Schmitt Architects. *ArchDaily* : веб-сайт. URL: https://www.archdaily.com/771080/bridgepoint-active-healthcare-stantec-architecture-plus-kpmb-architects-plus-hdr-architecture-plus-diamond-schmitt-architects-plus?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (дата звернення 18.12.2023)
27. Campen C. V . The hidden sense: Synesthesia in art and science. Cambridge : The M.I.T. Press, 2007. 208 с. doi : 10.7551/mitpress/7492.001.0001
28. Collopy F. Visual Synthesizer Design: Where modern art was headed. *Case Western Reserve University*. 2020.13 с.
29. Depression Colors (+ what they mean). *optimistminds* : веб-сайт. URL: <https://optimistminds.com/depression-colors/> (дата звернення 19.12.2023).

30. Gabriel Schnitzer, Sue Holttum, Val Huet. "My heart on this bit of paper": A grounded theory of the mechanisms of change in art therapy for military veterans. *J Affect Disord.* 2022. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34715166/> (дата звернення 2.11.2023).
31. Goethe J. W. *Goethes farvelære.* Oslo: Statens Håndverk og Kunstindustriskole, 191c
32. Goethe J. W. *Theory of Colours* / пер. з нім. Eastlake C. Cambridge : The M.I.T. Press, 1970. 423 с.
33. Healthcare design. Pinterest. URL: <https://www.pinterest.com/pin/healthcare-design-wellness-design-medical-office-design--310959549249447335/> (дата звернення 21.12.2023).
34. Itten J. *Kunst der Farbe: subjektives Erleben und objektives Erkennen als Wege zur Kunst. Studienausgabe; Мистецтво кольору: суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання як шлях до мистецтва* / ред. О. Плаксії ; пер. з нім. С. Святенко. Київ : ArtHuss, 2022. 96 с
35. Kandinsky W. *Concerning the Spiritual in Art* / пер. з рос. М. Т. Н. Sadler. New York: Dover Publications, 1977. 96 с.
36. Kangbuk Samsung Hospital / Hyunjoon Yoo Architects. *ArchDaily* : веб-сайт. URL: <https://www.archdaily.com/69248/kangbuk-samsung-hospital-hyunjoon-yoo-architects> (дата звернення 18.12.2023).
37. Kevin E Kip, Diego F Hernandez, Amy Shuman, Ann Witt, David M Diamond, Sheryl Davis, Ryan Kip, Alisha Abhayakumar, Trudy Wittenberg, Sue Ann Girling, Steve Witt, Laney Rosenzweig. Comparison of Accelerated Resolution Therapy (ART) for Treatment of Symptoms of PTSD and Sexual Trauma Between Civilian

and Military Adults. Mil Med. 2015 Sep;180(9):964-71. doi: 10.7205/MILMED-D-14-00307. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26327548/> (дата звернення 2.11.2023).

38. MARIARTI. Instagram. URL: https://www.instagram.com/mariarti_kh/ (дата звернення: 03.11.2023).

39. Mathew Chiang, William Bernard Reid-Varley, Xiaoduo Fan. Creative art therapy for mental illness Psychiatry Res. 2019 May;275:129-136. doi: 10.1016/j.psychres.2019.03.025. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30901671/> (дата звернення 2.11.2023).

40. Newton I. Opticks. London : Warnock Library, 1704. 225 с. URL: <http://www.rarebookroom.org/Control/nwtopt/index.html> (дата звернення 21.12.2023).

41. Newton I. Оптика или трактат об отображениях, преломлениях, изгибаниях и цветах света / пер. з англ. С. І. Вавілов. Москва : Государственное издательство технико-теоретической литературы, 1954. 368 с.

42. Sahasrara. Wikipedia. URL: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Sahasrara> (дата звернення 19.12.2023).

43. Smith Group. Veterans Affairs Rehabilitation Center Recognized by AIA. URL: <https://www.smithgroup.com/news/2019/veterans-affairs-rehabilitation-center-recognized-by-aia> (дата звернення 17.12.2023).

44. Smith Group. Veterans Affairs Worcester Outpatient Clinic. URL: <https://www.smithgroup.com/projects/veterans-affairs-worcester-outpatient-clinic> (дата звернення 17.12.2023).

45. Södra Älvsborg Hospital shortlisted for a European Healthcare Design award. *Whitearkitekter* : веб-сайт. URL: <https://whitearkitekter.com/news/sodra-alvsborg-hospital-shortlisted-for-a-european-healthcare-design-award/> (дата звернення 18.12.2023).
46. Williams W. F. Encyclopedia of Pseudoscience: From Alien Abductions to Zone Therapy. New York : Facts on File Inc., 2000. 52 с.
47. □□□□. Wikipedia. URL: <https://hi.wikipedia.org/wiki/□□□□> (дата звернення 20.12.2023).
48. 富嶽三十六景 《神奈川沖浪裏》 . Cultural Heritage Online : веб-сайт. URL: <https://bunka.nii.ac.jp/heritages/detail/246760> (дата звернення 20.12.2023).